

ВІДГУК
офіційного опонента
завідувача кафедри фінансового аналізу та аудиту
Державного торговельно-економічного університету,
доктора економічних наук, професора НАЗАРОВОЇ Каріни Олександрівни
на дисертацію АЛЬОШИНА Владислава Євгеновича на тему:
«Аудит безперервності діяльності підприємств агробізнесу в умовах невизначеності»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дослідження

Сучасні умови функціонування підприємств агробізнесу характеризуються високим рівнем економічної, фінансової, операційної та безпекової невизначеності. Для аграрного сектору України зазначені виклики посилюються наслідками воєнних дій, руйнуванням інфраструктури, порушенням логістичних ланцюгів, зростанням вартості ресурсів, енергетичними ризиками, нестачею трудових ресурсів, забрудненням земель, обмеженим доступом до програм державної підтримки, дотацій та зростанням вартості фінансування від кредиторів тощо. За даними відкритих міжнародних інформаційних джерел, війна відчутно вплинула на діяльність аграрних підприємств України, зокрема, через зростання виробничих витрат, перебої з електропостачанням, проблеми із земельними ресурсами та трудовим забезпеченням.

В умовах окресленої невизначеності особливого значення набуває професійно обґрунтована оцінка здатності підприємств агробізнесу продовжувати свою діяльність на безперервній основі. У цьому контексті зростає роль незалежного аудиту як інструменту підвищення довіри користувачів до фінансової звітності та оцінок управлінського персоналу щодо безперервності діяльності. Відповідно до МСА 570 «Безперервність діяльності» аудитор зобов'язаний отримати достатні та належні аудиторські докази щодо прийнятності використання управлінським персоналом припущення про безперервність діяльності, а також зробити висновок щодо наявності суттєвої невизначеності, пов'язаної з подіями або умовами, які можуть поставити під значний сумнів здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність.

Водночас практична реалізація аудиторських процедур щодо безперервності діяльності підприємств агробізнесу ускладнюється значною кількістю факторів невизначеності. До них належать складність прогнозування грошових потоків, залежність від зовнішнього фінансування, волатильність цін на сільськогосподарську продукцію та ресурси, ризики втрати або обмеження доступу до активів, неможливість повного відновлення виробничих потужностей, а також обмеженість достовірної інформації для оцінки майбутніх подій.

НБУ у своїх макроекономічних оглядах також вказує, що економічне зростання України залишається стриманим через наслідки війни, енергетичні обмеження та додаткові витрати бізнесу на забезпечення безперервної роботи.

Отже, зазначені фактори та обставини зумовлюють потребу в удосконаленні теоретичних та методико-практичних підходів до процесу незалежного аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу. Тема дисертації є актуальною та форсайтною, спрямованою на розвиток теоретичних, організаційних і методичних положень незалежного аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу в умовах невизначеності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Альошина Владислава Євгеновича, характеризуються належним рівнем внутрішньої логічної узгодженості, що зумовлено послідовною реалізацією поставленої мети й завдань дослідження, коректним доббором методів наукового пізнання та достатністю використаної емпіричної бази.

Теоретичні положення дисертації сформовано на основі критичного аналізу праць українських і зарубіжних науковців, положень національних стандартів бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності, міжнародних стандартів аудиту та національного нормативно-правового регулювання, що забезпечило уточнення понятійного апарату, обґрунтування авторського підходу до трактування принципу безперервності діяльності і удосконалення процесу його аудиту в частині дотримання підприємствами агробізнесу в умовах невизначеності.

Методичні положення дисертації сформовано на основі використання комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що відповідають поставленим завданням та забезпечують логічний перехід від теоретичного обґрунтування проблеми до розроблення прикладних рекомендацій. Запропоновані концептуальні підходи підвищення ефективності аудиту безперервності діяльності підприємств аграрного бізнесу, а також напрями діджиталізації аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу мають алгоритм реалізації та забезпечують можливість повторного застосування в аналогічних умовах.

Достовірність отриманих результатів підтверджується застосуванням сучасних методів наукового дослідження, використанням даних фінансової звітності підприємств агробізнесу та звітів незалежних аудиторів за тривалий період дослідження, а також апробацією та впровадженням практичних рекомендацій у діяльність підприємств аграрного бізнесу, суб'єктів аудиторської діяльності, громадського сектору й закладів освіти.

Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій

У дисертації сформовано комплекс наукових результатів, спрямованих на розвиток теоретико-методичних засад удосконалення процесу аудиту безперервності діяльності підприємств аграрного бізнесу в умовах невизначеності. Наукова новизна вибудована послідовно: від уточнення сутності сучасної парадигми припущення безперервності діяльності як основи економічної безпеки підприємств агробізнесу та як самостійного об'єкта обліку й аудиту до формування перспективних напрямів для удосконалення аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу в умовах невизначеності, які включають концептуальні підходи підвищення ефективності аудиту, моделювання процедур аудиту та діджиталізацію процесу аудиторської діяльності.

Позитивно оцінюється те, що в дисертації вперше розроблено розширену модель аудиту дотримання принципу безперервності діяльності підприємствами агробізнесу в умовах невизначеності. Модель передбачає поєднання базового блоку, орієнтованого на аналіз фінансових результатів, ліквідності, чистих активів, грошових потоків і планів керівництва, та розширеного блоку, спрямованого на виявлення ризиків, пов'язаних зі специфікою аграрного виробництва. Її практичне застосування у поєднанні з оновленим аудиторським опитувальником дозволяє підвищити якість аудиторських доказів, розширити інформаційну базу для формування професійного судження аудитора та посилити обґрунтованість оцінки ризиків безперервності діяльності агропідприємств (розділ 3, підрозділ 3.2, С. 215–217).

У дисертації удосконалено методичне забезпечення аудиторської перевірки безперервності діяльності підприємств агробізнесу шляхом розроблення типового плану та програми аудиту, а також апробації аналітичного інструментарію діагностики дотримання принципу безперервності діяльності аграрного підприємства. Зазначений інструментарій охоплює алгоритм розрахунку основних фінансових і операційних показників за даними фінансової та управлінської звітності й передбачає використання обґрунтованих нормативних значень коефіцієнтів, релевантних для оцінювання здатності підприємств агробізнесу продовжувати діяльність (розділ 2, підрозділ 2.2, С. 123–126, Додатки Д та Е).

У дисертації удосконалено концептуальні підходи підвищення ефективності аудиту безперервності діяльності підприємств аграрного бізнесу, що включають: забезпечення незалежності, високого рівня професійних знань і компетентності аудитора; підтримання належної якості аудиторської перевірки; посилення взаємодії внутрішніх та зовнішніх аудиторів; удосконалення чинних МСА та інших нормативно-правових актів щодо управління безперервністю діяльності; моделювання і вдосконалення процедур аудиту безперервності діяльності; впровадження цифрових технологій в аудиторський процес

(розділ 3, підрозділ 3.1, С. 182–201). Їх послідовна реалізація сприятиме модернізації аудиту безперервності діяльності.

У дисертації обґрунтовано наукові підходи до формування інформаційного забезпечення аудиту безперервності діяльності агропідприємств шляхом уточнення структури, джерел та змістового наповнення інформаційної бази аудиту. Запропоновано оновлену класифікацію нефінансової інформації за формою подання та змістом, що дозволило виокремити окремий підклас нефінансової інформації, характерної для підприємств агробізнесу. Також розроблено класифікацію інформації в аудиторській діяльності за рівнями конфіденційності. Практична цінність зазначених положень полягає у створенні більш повної, систематизованої та галузево релевантної інформаційної основи аудиту, яка сприяє підвищенню достовірності аудиторських доказів і посиленню обґрунтованості оцінки здатності аграрних підприємств продовжувати діяльність в умовах невизначеності (розділ 2, підрозділ 2.1, С. 98–104).

Науково значущими є запропоновані в дисертації підходи до класифікації ознак дотримання принципу безперервності діяльності з урахуванням різних наукових концепцій та галузевої специфіки аграрного бізнесу, а також визначення ключових викликів безперервності діяльності агропідприємств, зумовлених пандемією COVID-19 та воєнною агресією. Запропонований підхід оновлює розуміння сутності та критеріїв оцінювання безперервності діяльності аграрних підприємств, посилює методологічні засади її аудиту та сприяє більш точній ідентифікації ризиків і формуванню обґрунтованого професійного судження аудитора в умовах невизначеності (розділ 1, підрозділ 1.1, С. 24–28).

Особливої науково-практичної цінності набувають визначені автором напрями діджиталізації аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу, орієнтовані на трансформацію аудиторського процесу із застосуванням сучасних цифрових технологій, включаючи інструменти штучного інтелекту, аналітики даних та автоматизованого моніторингу ризиків (розділ 3, підрозділ 3.3, С. 226–231). Проведений SWOT-аналіз використання технологій штучного інтелекту в аудиті безперервності діяльності дозволив системно оцінити їх переваги, слабкі сторони, можливості та загрози, що створює методичну основу для їх раціонального й обґрунтованого впровадження у практику аудиторської діяльності (розділ 3, підрозділ 3.3, С. 236–238).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Наукове дослідження Альошина Владислава Євгеновича виконано в межах науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Обліково-контрольне забезпечення управління діяльністю й оподаткування суб'єктів господарювання в умовах сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0121U110614).

Зміст дисертації та отримані наукові результати відповідають основним напрямкам зазначеної наукової теми та поглиблюють її положення у частині розвитку процесу аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу в умовах невизначеності. У межах виконання теми здобувачем розроблено теоретичні та методичні підходи до удосконалення процесу аудиту безперервності діяльності, моделювання аудиторських процедур, а також визначено напрями діджиталізації аудиторської діяльності в частині перевірки припущення безперервності діяльності аграрних підприємств. Зазначене свідчить про відповідність дисертаційного дослідження планам науково-дослідної роботи університету та підтверджує логічний зв'язок одержаних результатів із завданнями комплексних наукових досліджень у сфері обліку й оподаткування суб'єктів господарювання.

Практичне значення та впровадження результатів дослідження

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для удосконалення процесу аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу в існуючих умовах невизначеності. Запропоновані автором концептуальні підходи до удосконалення процесу незалежного аудиту безперервності діяльності агробізнесу мають прикладний характер і були впроваджені в діяльність професійних організацій, підприємств аграрного сектору, суб'єктів аудиторської діяльності, освітніх установ та у сфері професійної підготовки, що підтверджується відповідними довідками.

На рівні громадського сектору результати дослідження використано в діяльності Громадської спілки «Федерація аудиторів України», зокрема в частині пропозицій з внесення змін до існуючих МСА та інших нормативно-правових актів щодо організації аудиту (довідка № 0402-01/25 від 04 лютого 2025 р.) та Всеукраїнської професійної громадської організації «Спілка аудиторів України» в частині використання механізму розвитку компетенцій аудиторів з питання перевірки дотримання принципу безперервності діяльності, який був інтегрований в систему післядипломної освіти аудиторів (довідка № 1007/25 від 07 жовтня 2025 р.).

На рівні підприємств аграрного сектору результати дисертації впроваджено в діяльність Агропромислової компанії «МАГНАТ» (довідка № 455/1 від 15 вересня 2025 р.). Впровадження стосувалося використання в практичній діяльності розширеного переліку критеріїв впливу на безперервність діяльності, що включає спеціальні критерії врахування специфіки діяльності агропромислових підприємств.

На рівні суб'єктів аудиторської діяльності результати дисертації застосовано в діяльності аудиторської фірми ТОВ «Консалтинг ЛТД», зокрема пропозиції щодо ідентифікації та оцінки ризиків безперервності діяльності підприємств аграрного бізнесу з урахуванням механізму визначення факторів впливу на їх безперервність діяльності

залежно від специфіки діяльності (довідка № 23/12/240-01 від 23 грудня 2024 р.) та ТОВ «Стандарт-аудит» в частині використання запропонованого розширеного опитувальника з безперервності діяльності, що включає показники впливу воєнного стану та показники специфіки діяльності підприємств аграрного спрямування (довідка № 1310/25-1 від 13 жовтня 2025 р.).

В освітньому процесі результати дослідження використовуються у Національному університеті біоресурсів і природокористування України при викладанні дисциплін «Комп'ютерні методи аудиту» для студентів ОС «Бакалавр» та «Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами» у підготовці фахівців ОС «Магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» (акт від 15.05.2025 р.).

Отже, результати дисертаційного дослідження мають практичну спрямованість, забезпечують можливість їх використання в управлінській, аналітичній та освітній діяльності та сприяють підвищенню ефективності аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу.

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях

Основні наукові положення, висновки та практичні результати дисертаційного дослідження достатньо повно відображено у 21 науковій праці, опублікованій здобувачем самостійно та у співавторстві. До них належать 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, в яких послідовно розкрито теоретичні, методичні та прикладні аспекти аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу, 13 тез наукових доповідей, що засвідчують апробацію результатів дослідження на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також 2 публікації, які додатково розкривають наукові результати дисертаційного дослідження. Це підтверджує достатній рівень апробації одержаних результатів дослідження, а також відповідність публікаційної активності здобувача встановленим вимогам МОН України до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації

Застосована здобувачем у дисертації та публікаціях, які презентують отримані результати даного дослідження, наукова термінологія є загальноновизнаною, стиль викладення результатів теоретичних і практичних досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприйняття та використання.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація Альошина Владислава Євгеновича є самостійною кваліфікаційною науковою працею. За результатами опрацювання змісту дисертації та відповідних опублікованих наукових праць не встановлено ознак академічного плагіату, неналежних запозичень або інших порушень академічної доброчесності. У дисертації коректно

оформлено бібліографічні посилання на використані джерела, дотримано принципів наукової етики та вимог законодавства у сфері авторського права, що підтверджує належне використання автором наукових напрацювань інших дослідників.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

Подані у роботі теоретичні та прикладні результати загалом формують цілісне бачення процесу аудиту безперервності діяльності підприємств аграрного бізнесу. Водночас окремі положення дисертації мають дискусійний характер і потребують додаткового уточнення, конкретизації або розширення аргументації, що доцільно винести на наукове обговорення під час публічного захисту:

1. У дисертації детально висвітлені приклади подій та умов, що створюють ризики для дотримання принципу безперервності діяльності. Зокрема, виокремлено окремий блок факторів екологічного характеру, що підкреслює авторську орієнтованість здобувача на специфіку аграрного бізнесу. Водночас запропоновані події та умови не мають чіткого переліку подій та умов, які носять безпековий характер, особливо, враховуючи сучасні умови господарювання підприємств аграрного бізнесу в Україні. Ескалація воєнних дій на території України виступає макроекономічним дестабілізатором операційної діяльності аграрних підприємств. Зазначене актуалізує потребу у поглибленні теоретико-методичних засад оцінки бізнесу, зокрема в частині деталізації переліку умов і подій, які відповідно до вимог міжнародних стандартів звітності та аудиту створюють загрозу безперервності функціонування суб'єктів господарювання внаслідок форс-мажорних обставин воєнного стану (розділ 1, підрозділ 1.1, С. 24–26).

2. У дисертації представлено результати положень та особливості розкриття принципу безперервності діяльності у низці міжнародних стандартів фінансової звітності. Водночас відповідні положення розглянуто переважно в контексті МСФЗ, тоді як питання застосування принципу безперервності діяльності у системі НП(С)БО залишилося недостатньо розкритим. Це є важливим з огляду на те, що НП(С)БО і надалі залишаються основною концептуальною основою фінансового звітування для значної частини малих та середніх підприємств агробізнесу. Зокрема, доцільним було б окремо визначити, яким чином принцип безперервності діяльності розкривається у НП(С)БО, які відмінності з МСФЗ, а також, які практичні наслідки мають ці вимоги для складання фінансової звітності аграрними підприємствами в умовах економічної та воєнної невизначеності. Таке доповнення дозволило б забезпечити більш повне охоплення нормативного регулювання досліджуваного питання та підвищило б прикладну цінність дисертації для підприємств агробізнесу, які складають фінансову звітність за національними положеннями стандартами бухгалтерського обліку (розділ 1, підрозділ 1.2, С. 43–46).

3. У дисертації розкрито принцип конфіденційності інформації в аудиторській діяльності та наголошено на важливості належного поводження з інформацією, отриманою аудитором під час ведення ними професійної діяльності. Водночас зазначені положення мають переважно загальний характер і не доповнені наочною класифікацією інформації за рівнями конфіденційності та ступенем потенційного впливу на суб'єкт господарювання у разі її розголошення. З огляду на специфіку аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу, де аудитор може працювати з чутливою інформацією, доцільним було б включити градацію інформації за рівнями конфіденційності. Таке доповнення посилює методичну чіткість дослідження та підвищує її прикладну цінність положень щодо дотримання принципу конфіденційності під час аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу (розділ 2, підрозділ 2.1, С. 102–104).

4. Доцільно було б посилити практичну частину дисертації шляхом узагальнення результатів опитування суб'єктів аудиторської діяльності та підприємств агробізнесу за допомогою розроблених анкет з метою виявлення основних проблем, що виникають у процесі аудиту безперервності діяльності, та формування відповідних висновків. Аналіз результатів проведеного дослідження та визначення ключової проблематики аудиту безперервності діяльності з точки зору суб'єктів аудиторської діяльності та підприємств агробізнесу забезпечить більш повний зв'язок між результатами дослідження та запропонованими рекомендаціями щодо підвищення дієвості аудиту дотримання принципу безперервності діяльності підприємств агробізнесу (розділ 2, підрозділ 2.3, С. 167–168).

5. У роботі ґрунтовно розкрито використання аналізу «що-якщо» в ході аудиту безперервності діяльності та систематизовано основні його складові. Водночас представлений матеріал недостатньо повно розкриває етапи проведення аналізу «що-якщо» під час аудиту дотримання підприємствами агробізнесу принципу безперервності діяльності, що дещо ускладнює розуміння його практичної цінності. Крім того, доцільним видається, окрім переваг даного методу, проаналізувати його недоліки, що забезпечить визначення умов його застосування та межі достовірності отриманих результатів. Таке уточнення посилює методичну завершеність запропонованого підходу та підвищує його прикладну цінність для оцінювання здатності підприємств агробізнесу продовжувати діяльність на безперервній основі в умовах невизначеності (розділ 3, підрозділ 3.2, С. 207–210).

Наведені зауваження та дискусійні положення не заперечують наукової цінності отриманих результатів і не знижують загальної оцінки дисертації, а мають характер уточнень, спрямованих на посилення методичної визначеності та підвищення практичної застосовності окремих пропозицій. Вони можуть бути предметом наукової дискусії та враховані здобувачем у подальших дослідженнях і при апробації результатів.

Загальний висновок

Загалом дисертація Альошина Владислава Євгеновича на тему: «Аудит безперервності діяльності підприємств агробізнесу в умовах невизначеності» є завершеним, цілісним і самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому отримано нові теоретичні й практично обґрунтовані результати. Зміст дисертації є логічним, відповідає поставленій меті та завданням, повністю розкриває обрану тему й узгоджується зі спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». Одержані наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються науковою новизною, обґрунтованістю і прикладною значущістю та мають важливе значення для розвитку процесу незалежного аудиту безперервності діяльності підприємств агробізнесу в умовах невизначеності. Зміст і оформлення дисертації відповідає чинним вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктор філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор Альошин Владислав Євгенович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент завідувач кафедри фінансового аналізу та аудиту Державного торговельно-економічного університету, доктор економічних наук, професор Каріна НАЗАРОВА